

Σπορά ανθρώπων στ' άστρα

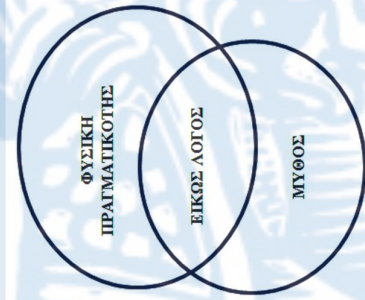
Χαράλαμπος Χ. Σπυρίδης

Καθηγητής Τμήματος Μουσικών Σπουδών
Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών,
Κοσμήτωρ της Διεθνούς Επιστημονικής Εταιρείας της Αρχαίας
Ελληνικής Φιλοσοφίας
hspyridis@music.uoa.gr
<http://users.uoa.gr/~hspyridis>

Ο εικός λόγος

Όταν μελετούμε Πυθαγόρεια και Πλατωνικά κείμενα πρέπει να έχουμε κατά νουν τον πολυφωνικό αινιγματικό λόγο αυτών των συγγραφέων ως εργαλείο μυστικής διδασκαλίας, διότι πρέσβευαν ότι «οὐ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι ρητὰ».

Ο Αριστοτέλης και ο Αριστόξενος μαρτυρούν ότι η μυστικότητα ήταν χαρακτηριστική για τους πρώιμους Πυθαγορείους, διότι «εκάλυπταν» όλα όσα ιδιαίτερος σημαντικά δεν επιθυμούσαν να προσφέρουν «ανοικτά» στους ακροατές τους. Χρησιμοποιούσαν την αλληγορία ή τον αινιγματικό λόγο ή τον εικότα λόγο, που καθορίζεται από την τομή των συνόλων της φυσικής πραγματικότητας και του μύθου.

Με τη λογοτεχνική τεχνική του εικότα λόγου κατέστησε ο Πλάτων σαφή ταυτοχρόνως σε όλους τους αναγνώστες του με το ίδιο κείμενο διαφορετικά ουσιώδη μηνύματα ούτως, ώστε ο καθένας τους να αντιλαμβάνεται ένα και μόνον ένα σημαίνόμενο, το ονομαζόμενο «υπόνοια», βάσει του περισσέυματος του νου του.

Μολονότι φαίνεται εξαιρετικά εκτός λογικής ένας φιλόσοφος να μην ανακοινώνει σκοπίμως με σαφήνεια και διαύγεια ένα αξιόλογο συμπέρασμα, τούτο κατά κόρον συμβαίνει στον Πλάτωνα· όμως δεν έτυχεν της πρέπουσας προσοχής από τους μελετητές του Πλατωνικού έργου.

Ο Ιάμβλιχος στο έργο του *Περί του Πυθαγορικού Βίου* (23, 103, 1 -105, 9) αναφέρεται στη διδασκαλία μέσω συμβόλων, εικόνων, αλληγοριών.

«Αναγκαιότατος δὲ παρ' αὐτῷ τρόπος διδασκαλίας ὑπῆρχε καὶ ὁ διὰ τῶν συμβόλων. ὁ γὰρ χαρακτήρ οὗτος καὶ παρ' Ἑλλησι μὲν σχεδὸν ἅπασιν ἄτε παλαιότροπος ὢν ἐσπουδάζετο, ἐξαιρέτως δὲ παρ' Αἰγυπτίοις ποικιλώτατα ἐπρεσβεύετο. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ παρὰ Πυθαγόρα μεγάλης σπουδῆς ἐτύγχανεν, εἴ τις διαρθρώσει σαφῶς τὰς τῶν Πυθαγορικῶν συμβόλων ἐμφάσεις καὶ ἀπορρήτους ἐννοίας, ὅσης ὀρθότητος καὶ ἀληθείας μετέχουσιν ἀποκαλυφθεῖσαι καὶ τοῦ αἰνιγματώδους ἐλευθερωθεῖσαι τύπου, προσοικειωθεῖσαι δὲ κατὰ ἀπλῆν καὶ ἀποίκιον παράδοσιν ταῖς τῶν φιλοσόφων τούτων μεγαλοφυΐαις καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην ἐπίνοιαν θεωθεῖσι. καὶ γὰρ οἱ ἐκ τοῦ διδασκαλείου τούτου, μάλιστα δὲ οἱ παλαιότατοι καὶ αὐτῷ συγχρονίσαντες καὶ μαθητεύσαντες τῷ Πυθαγόρα πρεσβύτερῳ νεοί, Φιλόλαός τε καὶ Εὐρυτος καὶ Χαράωνδας καὶ Ζάλευκος καὶ Βρύσων, Ἀρχύτας τε ὁ πρεσβύτερος καὶ Ἀρισταῖος καὶ Λῦσις καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Ζάμοξις καὶ Ἐπιμενίδης καὶ Μίλων, Λεύκιππός τε καὶ Ἀλκμαίων καὶ Ἴππασος καὶ Θυμαρίδας καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς ἅπαντες, πλῆθος ἐλλογίμων καὶ ὑπερφυῶν ἀνδρῶν, τὰς τε διαλέξεις καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας καὶ τοὺς ὑπομνηματισμοὺς τε καὶ ὑποσημειώσεις καὶ αὐτὰ ἤδη τὰ συγγράμματα καὶ ἐκδόσεις πάσας, ὧν τὰ πλείονα μέχρι καὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων διασφύζεται, οὐ τῇ κοινῇ καὶ δημῶδει καὶ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἰωθυῖα λέξει συνετὰ ἐποιοῦντο ἐξ ἐπιδρομῆς τοῖς ἀκούουσι, πειρώμενοι εὐπαρακολούθητα τὰ φραζόμενα ὑπ' αὐτῶν τίθεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τὴν νενομοθετημένην αὐτοῖς ὑπὸ Πυθαγόρου ἐχεμυθίαν θεῶν μυστηρίων καὶ πρὸς τοὺς ἀτελέστους ἀπορρήτων τρόπων ἦπτοντο καὶ διὰ συμβόλων ἐπέσκεπον τὰς πρὸς ἀλλήλους διαλέξεις ἢ συγγραφάς. καὶ εἰ μὴ τις αὐτὰ τὰ σύμβολα ἐκλέξας διαπτύξειε καὶ ἀμώκῃ ἐξηγήσει <περιλάβοι>, γελοῖα ἂν καὶ γραῶδη δόξειε τοῖς ἐντυχάνουσι τὰ λεγόμενα, λήρου μεστὰ καὶ ἀδολεσχίας. ἐπειδὴν μέντοι κατὰ τὸν τῶν συμβόλων τούτων τρόπον διαπτυχθῆ καὶ φανὰ καὶ εὐαγῆ ἀντὶ σκοτεινῶν τοῖς πολλοῖς γένηται, θεοπροπίοις καὶ χρησμοῖς τισὶ τοῦ Πυθίου ἀναλογεῖ καὶ θαυμαστὴν ἐκφαίνει δianoian, δαιμονίαν τε ἐπίνοιαν ἐμποιεῖ τοῖς νενοηκόσι τῶν φιλολόγων.»

Απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα παρμένη κατὰ λέξη ἀπὸ το βιβλίον *ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ Περὶ Πυθαγορικοῦ Βίου* τῶν Εκδόσεων ΖΗΤΡΟΣ, σ. 235—239.

[Πέραν ἀπὸ αὐτοῦ ὅμως, ὑπῆρχε καὶ ὁ ἀπόλυτα ἀναγκαῖος τρόπος διδασκαλίας μέσω τῶν συμβόλων. Διότι ὁ τρόπος αὐτὸς χρησιμοποιοῦνταν ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἦταν πολὺ παλιός. Οἱ Αἰγύπτιοι, μάλιστα, τὸν χρησιμοποιοῦσαν εὐρέως, καὶ με ποικίλους τρόπους. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, δινόταν μεγάλη σημασία καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Πυθαγόρα, στο να κατόρθωνε κάποιος να συνταιριάσει με σαφήνεια τις φαινομενικὲς ἐκδοχὲς με τις ἀπόρρητες ἐννοίες τῶν Πυθαγορικῶν

συμβόλων και να αποκαλύψει πόση ορθότητα και αλήθεια έχουν, επιλύοντας την αινιγματική τους μορφή. Με τον τρόπον αυτό, δηλαδή με απλή και απέρριπτη διδασκαλία, καθιστούσε οικείες τις μεγάλες αυτές εμπνεύσεις των φιλοσόφων, οι οποίοι είχαν θειικά χαρακτηριστικά, πολύ περισσότερα από αυτά της ανθρώπινης διάνοιας. Διότι οι προερχόμενοι από το διδασκαλείο αυτό, και μάλιστα οι πιο παλιοί, και οι σύγχρονοι με τον Πυθαγόρα, και οι νέοι που μαθήτευσαν στον γέροντα Πυθαγόρα, ο Φιλόλαος, ο Εύρυτος, ο Χαρώνδας, ο Ζάλευκος, ο Βρύσων, ο Αρχύτας ο πρεσβύτερος, ο Αρισταίος, ο Λύσις, ο Εμπεδοκλής, ο Ζάμολξις, ο Επιμενίδης, ο Μίλων, ο Λεύκιππος, ο Αλκμέων, ο Ίππασος, ο Θυμαρίδης, και όλοι οι άλλοι που ήταν σαν αυτούς, πλήθος λογίων και μεγαλοφυών ανδρών, τις διαλέξεις, τις συνομιλίες που είχαν μεταξύ τους, τους υπομνηματισμούς, τις υποσημειώσεις και αυτά ακόμη τα συγγράμματα και όλες τις εκδόσεις, από τις οποίες σώζονται τα περισσότερα μέχρι τις μέρες μας, δεν τα έκαναν στην κοινή και στη δημόδη και μάλιστα στη συνηθισμένη σε όλους τους άλλους γλώσσα, για να μην είναι ευνόητα από τον κάθε περαστικό που ήθελε να ακούσει, και διότι δεν ήθελαν να καταστήσουν τα όσα έλεγαν εύκολα προς παρακολούθηση. Και μάλιστα, σύμφωνα με το νόμο της εχεμύθειας των θείων μυστηρίων που θεσπίστηκε για αυτούς από τον Πυθαγόρα, χρησιμοποιούσαν τρόπους απόρρητους και προς τους αμήτους, και προστάτευαν μέσω «συμβόλων» τις μεταξύ τους διαλέξεις και τις συγγραφές. Αν βέβαια κάποιος αναγνωρίζοντας τα σύμβολα αυτά δεν τα ερμηνεύσει και δεν τα <λάβει> σοβαρά υπόψη, θα φανούν στους τυχαίους ακροατές γελοία και γραιώδη (=παράλογες ιστορίες γριών, γεμάτες α-νόητες και ά-σκοπες κουβέντες), γεμάτα φλυαρία και ελαφρότητα. Όταν όμως ερμηνευθούν με τον τρόπο των ίδιων των συμβόλων, από σκοτεινά θα γίνουν στους πολλούς και φανερά και κατανοητά. Ομοιάζουν μάλιστα με προφητείες και με κάποιους χρησμούς του Πυθίου Απόλλωνος φανερώνουν θαυμαστή ευστροφία και προκαλούν δαιμονική έμπνευση στους εραστές του λόγου που τα έχουν κατανοήσει.]

Προβληματισμός από μία αλληγορική Πλατωνική φράση και μία αλληγορική εικόνα του Μιχαήλ Αγγέλου

πρὸς δὲ τὴν ἐν οὐρανῷ συγγένειαν ἀπὸ γῆς ἡμᾶς αἴρειν ὡς ὄντας φυτὸν οὐκ ἔγγειον ἀλλὰ οὐράνιον

Πλάτων, *Τίμαιος*, 90 a 5-7.

Ο μέγας μύστης και φιλόσοφος Πλάτων στον διάλογό του *Τίμαιος* ρητά αναφέρει ότι η συγγένειά μας με τον «ουρανό» μας ανυψώνει από τη γη, αφού δεν είμαστε «γήινα φυτά», αλλ' «ουράνια».

Τί θέλει να μας αποκαλύψει με αυτόν του τον αλληγορικό ζωγραφικό πίνακα, τον φιλοτεχνημένο (1508-1512) στη θρυλική οροφή του παρεκκλησιού Καπέλα Σιξτίνα του Αποστολικού Παλατιού, ο μέγας μύστης και καλλιτέχνης της Αναγεννήσεως Μιχαήλ Άγγελος;

Ποιοί είναι όλοι αυτοί οι πολλοί «έν τῇ νεφέλῃ κούφῃ» ουράνιοι ταξιδευτές, που άφησαν αυτόν τον άνδρα μόνον του στη γη, ώστε, εάν επιβιώσει, να την κατακτήσει;

Από πού ξεκίνησαν όλοι αυτοί οι πολλοί οι ουράνιοι ταξιδευτές, που κατέστησαν αυτόν τον «ουράνιο» ανθό «έγγειο»;

Αυτός ο εξ ουρανού «έγγειος» ανθός αντιλαμβάνομαι από τον ευδιάκριτο αφάλο του ότι δεν πλάσθηκε από κάποιον δημιουργό επάνω στη γη, αλλά γεννήθηκε από κάποιον πατέρα κι ετέχθη από κάποια μητέρα κάπου αλλού. Όταν ανδρώθηκε, μεταφέρθηκε «έν τῇ νεφέλῃ κούφῃ» από αυτούς τους πολλούς ουράνιους ταξιδευτές κι αφέθηκε επάνω στη γη για να την κατακτήσει αυξανόμενος και πληθυνόμενος.

Μήπως πρόκειται για μία φάση της «ουρανού σποράς ανθρώπων» στο σύμπαν, δηλαδή για τη χρονική στιγμή κατά την οποία αυτός ο «ουράνιος» ανθός καθίσταται «έγγειος» και στη συνέχεια, σε επόμενες χρονικές στιγμές, όλοι οι υπάρχοντες ουράνιοι ταξιδευτές «έν τῇ νεφέλῃ κούφῃ» θα σπαρούν και αυτοί ως «άνθη» σε άλλους πλανήτες ή σε άλλα άστρα;